

Fraxinus ornus 'Meczek' een bolvormige pluimes

Bomen met kleine kroon zijn breed toepasbaar en daarom erg populair. In de belangstelling staan echter zo'n vier of vijf cultivars. Een interessante aanvulling op dit sortiment lijkt de bolvormige pluimes, *Fraxinus ornus* 'Meczek', te zijn. Hij is daarom opgenomen in het gebruikswaardeonderzoek laanbomen.

Bomen met een bolvormige kroon passen zonder al te veel moeite in kleine, particuliere tuinen. Ze zijn daarom heel populair, al worden de meest gebruikte cultivars (*Robinia* en *Catalpa*) toch jaarlijks of om de paar jaar geknot. Maar bolbomen verdienen ook een plek op krappe plaatsen in de openbare ruimte en in smallere straten. Als verbreding van het beperkte bolbomensortiment is de pluimes - en dan de cultivar *Fraxinus ornus* 'Meczek' - aan een beoordeling onderworpen in het gebruikswaardeonderzoek van laan- en straatbomen (zie kader).

Herkomst

De moederboom van 'Meczek' staat in de botanische tuin van de universiteit van Boedapest en is een selectie uit het Meczekgebergte in Hongarije. Boomkwekerij Udenhout introduceerde de boom hier rond 1980. Mede gezien deze herkomst is *Fraxinus ornus* 'Meczek' winterhard, ook in het Nederlandse klimaat.

Fraxinus ornus komt van nature voor in Zuid-Europa, Klein-Azië en Noord-Afrika en groeit daar vooral op de drogere gronden. Dat betekent dat de pluimes ook in Nederland op wat drogere, maar wel voedselrijke gronden kan worden aangeplant.

De soort *Fraxinus ornus* is algemeen bekend en gewaardeerd. Uit zaad is hij erg variabel van vorm en daarom alleen geschikt voor parken en plantsoenen.

Voor laan- en straatbeplantingen worden doorgaans cultivars (selecties) gebruikt die langzaam groeien en aanvankelijk tamelijk smal blijven, maar die uiteindelijk toch vrij breed worden. Een goed voorbeeld hiervan is *Fraxinus ornus* 'Obelisk'. 'Meczek' is eigenlijk een relatief langzaam groeiende, bolvormige struik.

Vanwege de zwakke groei is het niet goed mogelijk om die struik laag te enten of te oculeren en vervolgens tot een boompje op te kweken. De beoogde stam vertoont hiervoor te weinig diktegroei, waardoor het te lang duurt om tot een leverbaar product te komen.

Door hoog te veredelen - bij voorkeur op

Fraxinus ornus 'Meczek' in een voortuin in Elst.

2,25 m hoogte - ontstaat een boom die snel een kroon vormt met een dichte vertakking. Een hogere enthoogte wordt niet aanbevolen omdat dan een onjuiste stam-kroonverhouding ontstaat. Drie teeltjaren zijn nodig om de boom de juiste stam-kroonverhouding te geven. In totaal duurt de teelt 6 tot 7 jaar om een boommaat van 12-14 te

verkrijgen. Aflevering als kluitboom verkleint de risico's van slechte hergroei na aanplant, zeker vanaf de stammaat 16-18.

Eigenschappen

Afhankelijk van de veredelingshoogte bereikt 'Meczek', een hoogte van ongeveer 5-6 m. De compacte kroon wordt na verloop

van tijd iets afgeplat bolvormig met een doorsnede van 4-5 m. Ondanks de compacte groei blijft de kroon onderin groen. De zeer dichte vertakking vormt een geliefde nestplaats voor veel vogelsoorten. De gladde, grijze schors verkleurt later naar grijszwart.

Kenmerkend voor de pluimes zijn de grijsblauwe knoppen met een grote eindknop die wat afgeplat is en bruin behaard tussen de schubben. Het blad is kleiner dan van de soort en frisglanzend donkergroen van kleur. De bladstelen en hoofdnerf zijn lichtgroen van kleur. De herfstkleur is goudgeel maar in sommige gevallen meer paars. Dat is het geval als de boom in wat nattere grond staat. Bij een vroeg en snel invallende vorstperiode valt het blad plotseling af.

'Meczek' komt onder normale omstandigheden vrijwel nooit tot bloei. Ook bij oudere bomen in het land van herkomst wordt nauwelijks bloei waargenomen. Mogelijk komt de boom wel tot bloei in stresssituaties. De bloei is dan in eindstandige pluimen in mei, na de bladontwikkeling.

Andere bolessen

Naast de bolvormige pluimes zijn er ook enkele bolvormen van *Fraxinus excelsior*. In de meeste gevallen zijn dit langzame groeiers, zoals 'Crispa' en 'Nana'. De laatste is een dwergje en daarmee niet geschikt voor de straat. Bovendien vormt hij regelmatig, krachtiger groeiende takken met als gevolg een onregelmatige kroon. Dit zijn meestal vruchtdragende takken. *Fraxinus excelsior* 'Globosa' is een goed groeiende es die beduidend kleiner blijft dan de soort.

Onderstam

Als onderstam wordt voor 'Meczek' bijna altijd de soort *Fraxinus ornus* gebruikt. Een enkele keer ($\pm 10\%$) fungeren ook *F. americana* of *F. pennsylvanica* als onderstam. Hoewel deze beide Amerikaanse soorten eerder een stevige onderstam opleveren, verdient enten of oculeren op *F. ornus* toch de voorkeur.

Gebruikswaardenonderzoek

Het gebruikswaardenonderzoek laanbomen wordt uitgevoerd door het Praktijkonderzoek Plant en Omgeving, sector Bomen (PPO) in Boskoop. Het onderzoek heeft tot doel in het stedelijk gebied kennis te vergaren over de toepasbaarheid van nieuwe en bestaande laan- en straatbomen - veelal cultivars - en deze kennis uit te dragen. Binnen dit onderzoek krijgt *Fraxinus ornus* 'Meczek' aandacht als boom voor kleine tuinen en smallere groenstroken. Hiertoe is 'Meczek' uitgeplant in de tuinen van de Stichting Afzetbevordering Grootgroenproducten (SAG) aan het J. Koekenplein in Zundert. Meer informatie over het gebruikswaardenonderzoek en de resultaten van het project zijn te vinden op www.straatbomen.nl

De soort zelf is namelijk beter geschikt voor drogere standplaatsen.

Soms wordt 'Meczek' op *F. excelsior* gezet. Dit wordt afgeraden omdat hierop de kans op uitgestelde onverenigbaarheid groot is.

Een moeilijk punt bij de opkweek van onderstammen van *Fraxinus ornus* is dat de boom al vroeg in de generatieve levensfase komt, vaak al in het derde jaar. Er wordt dan een bloempluim aan het einde van de hoofdtak gevormd. Dat betekent dat er na de bloei een nieuwe kop in gekweekt moet worden en er een bajonetvormige kromming in de stam ontstaat.

Voor de vermeerdering kan gekozen worden uit oculeren of enten. Bij gebruik van twee enten mogen die nooit op dezelfde hoogte staan, omdat dit de stam te veel verzwakt en op termijn de ene ent de andere van de stam kan drukken. Is toch op één hoogte geënt en zijn beide enten geslaagd, dan verdient het aanbeveling één van de twee weg te knippen.

Gezondheid

Fraxinus ornus 'Meczek' is een zeer gezonde boom die veel minder last heeft van ziekten en plagen dan *F. excelsior*. Jonge bomen kunnen als gevolg van essenverwelkingsziekte (*Verticillium dahliae*) in de loop van de zomer verwelken en alle blad verliezen. Bij jonge

bomen treedt sterfte op, oudere bomen kunnen geheel herstellen.

Bakbeplanting

Gezien zijn eigenschappen kan 'Meczek' heel goed in bakbeplantingen worden gebruikt. Van belang hiervoor zijn: goed tegen droogte kunnen en een voorkeur voor zandige tot kleiige grond die zwak zuur tot kalkhoudend is. Verder verdraagt de soort strooizout, zoute zee-wind en het stadsklimaat goed. Hiermee is het mogelijk om 'Meczek' te gebruiken voor de aankleding van winkelstraten. Een punt van aandacht is de waterafvoer. De wortels van de *Fraxinus ornus* mogen niet te lang in het water staan, de boom houdt niet van te natte voeten. ■

G. Schalk, B.J. van der Sluis en J.A. Hiemstra

G. Schalk is specialist laan- en sierbomen bij Naktuinbouw in Raamsdonksveer, telefoon (0162) 511400

B.J. van der Sluis is gewasonderzoeker Laanbomen bij PPO, sector Bomen in Boskoop, telefoon (0172) 236748

J.A. Hiemstra is projectleider gebruikswaardenonderzoek laanbomen bij PPO, sector Bomen in Boskoop, telefoon (0172) 236706

